

Муаммо, талаб, таклиф

Аҳоли бандлиги ва дастурхонимиз тўкинлигини таъминловчи соҳа

Дилрабо ХОЛБОЕВА,
Олий Мажлис Конунчилик палатаси депутати

Пандемия барча соҳаларни жиддий синовдан ўтказмоқда. Ушбу юзага келган вазият ислоҳотлар ўтказилидиган йўналишларни очик-оидин намоён ётмоқда. Айниқса, бугун кишлоқ хўжалиги ўзгаришларни амалга оширишда энг асосий соҳага айланәтириш.

Жорий йил 19 май куни Президентимиз расплигига бўлиб ўтган видеосенгатор йиғилиши пандемия даврида аҳолини асосий турдаги озиқ-овқат маҳсулотлари билан кафолатли таъминлаш ва нарх-наво барқарорлигини саклаш, кишлоқ хўжалиги соҳасини ривожлантиришда жуда муҳим турти бўлди.

Ушбу йиғилишида кўтарилиган долзарб масалалар, жумладан, бугунги шароитда озиқ-овқат хавфисизлигини таъминлаш, халқимизнинг зарур маҳсулотларга бўлган эҳтиёжини қаноатлантириш учун ўзимизда етиширилаётган озиқ-овқатларининг эркян сотилишини йўлга кўйиш зарур. Айниқса, бунда юртимизда етариш хажмада етиширилмайдиган маҳсулотлар майдонини кенгайтириш фоят муҳим саналади.

Шунинг учун ағорифирма ва томорка хизмати тизимини кучайтириш орқали аҳолига маҳсулот сотишни йўлга кўйиш муҳим аҳамияти эга. Шу билан бирга, давлат кишлоқ хўжалиги кластерларини ривожлантириш бўйича ташаббусларни кўллаб-кувватлаб, бозорларнинг барчасини хусусийлаштириш орқали ўз улушини борклиши зарур.

Дарҳакиат, озиқ-овқат хавфисизлиги масаласи бугун долзарб аҳамияти касб этмоқда. Аммо кишлоқ хўжалиги ерларидан ва аҳоли томорқаларидан самарали фойдаланишига бир қатор омиллар тўскилни кильмоқда.

Масалан, томорқадан самарали фойдаланишига озиқ-овқат хавфисизлигини таъминлашнинг энг асосий воситаси сифатида қаралмоқда. Шу боис, бу бўйича

аҳоли орасида кенг тарғибот ишлари олиб борилмоқда. Конунчилик палатасида ҳам томорқадан самарасиз фойдалануш учун жавобгарлик бўлгилашни кўзда тутивчи конун кабул килинди ва Олий Мажлис Сенатига юборилди. Бугунги кунда Конунчилик палатаси вакиллари мажаллий кенгашлар депутатлари билан биргалида жойларда ўрганиш олиб бориб, ўйма-ўй юрган хонда аҳолига тушунтириш ҳамда амалий ёрдам бермоқда. Ушбу сабъ-харакатлар натижасида аҳолининг томоркачига муносабати ўзгариб, илгари буш ётган ерларга ҳам экин кимомдоқ. Шу билан бирга, томоркачи олдида экин парвариши ва маҳсулотни сотиш билан боғлиқ бир катар муммалар юзага кельмоқда. Жумладан, экинни сугориш учун сув етариши бўлган худуд ва минтакаларимизда ҳам ўз вақтида сув билан таъминлашсан масалалар жавобгарлигини кўзда тутивчи нормаларни киритиш мақсадга мувофиқ. Бундан ташқари, мажаллий ҳокимларни таъсилини сувни факат фермер хўжалиги ерларига берилшини, томоркага сув бериш кўзда тутилимаганини билдируммоқда. Бу эса коррупцион холатларни ҳам кептириб чиқармоқда.

Шундан келиб чиқиб, конунчиликка томорқаларни сув билан таъминлашсан масалулар жавобгарлигини кўзда тутивчи нормаларни киритиш мақсадга мувофиқ. Бундан ташқари, мажаллий ҳокимларни таъсилини сувни факат фермер хўжалиги ерларига берилшини, томоркага сув бериш кўзда тутилимаганини билдируммоқда. Бу эса коррупцион холатларни ҳам кептириб чиқармоқда.

Томорқада етиширилган маҳсулотларни реализация қилишда ҳам бажариладиган ишлар кўп. Томорқасида бир неча ой меҳнат қилган, унга маблаг, куч сарфлаган аҳоли якунда етариш шароит яратилмагани сабабли, ўз маҳсулотини сота олмаяти ёки арzon-гаровга берниб юбориша мажбур бўймоқда. Натижада томорқада экин эккан унчалик манфат-курмайти. Агар маҳсулотини бозорга олиб борса, вактиналик патент, маҳсулоти учун санитария рухсатномасини олиш, яна кимпаратидар кўзда тутилимаган тўловларни тўлаши натижасида фойдасидан кўра зараби кўйлаб кетмоқда. Шунинг учун депутатлар томорқада етиширилган маҳсулот сотувини ташкил этишини агроФирмалар ва "Томорқага кўмак" хизматлари зиммасига юклаш мақсадга мувофиқлиги қайд ётмоқда.

Бугун бозор дехқонлар маҳсулотини сотиш учун жозибадор маскан эмас, ортиқча дахмазалар ва бюрократия ўчири бўлиб қолмоқда. Шу боис, Президентимиз йиғилишида бозорлар масаласига алоҳида тўхвалилди. Бу бўйича бозорларда томоркачилар учун алоҳида павильонлар архатиш ва турли бюрократик тўсиқларни бартараф этиш лозим, деб хисоблаймиз. Қолаверса, барча бозорларни хусусийлаштириш, аксарият бозорларнинг олинидиган даромад давлат қарамодигиларнинг камиди 5 барбор юқори эканини статистик маълумотлар тасдиқлайди.

Ўтган йилларда ўзини етариши даражада оқламаган фермер хўжаликпарини узаро бирлаштириш натижасида кластерлар ташкил этиди. Маҳсулот етиширишдан кўнгилашга бўлган жараённи кўзда тутивчи ушбу тизим ҳали тўлиқ ишга тушиб кетганин ўйк. Бунинг сабаби шуки, маҳсулот етишириручи дехқонларга бўнек пуллари ва маҳсулот реализациясидан сўнг кўзда тутилиган даромад ўз вактида берилшигина мөнадиётидан оширилди. Натижада дехқоннинг ишдан кўнгилаш сабоби, етариши хосилдорлик таъминланамаяти.

Бу бўйича ҳам кластерлар тизимида дехқонлар ва оддий ишчилар манфаатдорлигини қонун билан таъминлаш лозим, деб хисоблаймиз. Кластер тизимида дехқон ва маҳсулотни қайта ишловчи ўтасидаги муносабатларни ҳар икки томон учун манфатли кўринишга олиб келиш керак. Бунда ҳозир жойларда ташкил этилаётган кооперативлар тажрибасидан фойдаланиши лозим.

Бир сўнг билан айтганда, бугун аҳоли бандлиги ва дастурхонимиз тўхнилигидан таъминланадиган ишларни сувни факат фермер хўжалиги ерларига берилшини, томоркага сув бериш кўзда тутилимаганини билдируммоқда. Бу эса коррупцион холатларни ҳам кептириб чиқармоқда.

Марказимизда ҳам кейинги уч йилда бу йиғалишига ўтибор янада ошиди.

Масалан, Президентимизнинг 2020 йил 6 майдаги "Республикада картошка етиширишин кенгайтириш ва ургучилигини янада ривожлантириш чора-тадбирларни тўғрисидаги" карори янада ошириди. Жумладан, картошканинг тес кўлачовчи, эртапишар, хосилдор, турли биотик ва абиотик стрессларга чидамли навларини яратишни замонавий биотехнологик усуллардан фойдаланган хонда амала ошириди. Масалан, марказимизда РНК интерференцияси технологияси ёрдамида картошканинг фитохром B (PHY B) гени нокута килиниб, юқори хосилдорликка эришилди. Ушбу ген-нокута картошканга ўсимлигининг дастлабки таъриба намуналари in vitro технологияси ёрдамида кўпайтирилиб, соглом микротуганлар олинмоқда.

Дунё таҳрибасидан in vitro технологияси охирги йилларда янги ноанга-навий мавозарларни барпо этишида кўлланилиб келинмоқда. Бу усул йил мавсумига боғлиқ бўлмаган хонда кичикларни таърибада яшади. Тадқиқотларда, айниқса, гўза, будой, картошка ҳамда узумнинг мукаммаллаштирилган навларни яратилишига катта ўтибор берилмоқда.

Марказимизда олимлари бу каби омиларни хисобга олган хонда хавфсиз, касалликлар ва зараркунданда ларга чидамли, турли туршук-икрим шароитига мослашган янги ўсимлик навлари ва хайон зотларини яратиш устидаги изланмоқда. Тадқиқотларда, айниқса, гўза, будой, картошка ҳамда узумнинг мукаммаллаштирилган навларни яратилишига катта ўтибор берилмоқда.

Шу билан бирга, генетик жиҳатдан бир хил бўлган ўсимлик кўччаликни олиши, ўсимликларни саве, селекциясида ген-нокута таърибада яшади. Келгисида ишлаб чиқарниш таърибада яшади. Токзорларни таърибада яшади. Келгисида ишлаб чиқарниш таърибада яшади.

Хозир олимларимиз томонидан узум ва анор кўччаликлиги тармогига in vitro усулни жорий этилди. Бу юртимиздаги эскирган, йўқолиб бораётган ноён-навларни кайта тикила ва турли касалликлар билан зарарланган тоқзорларни таърибада яшади. Марказимизда тадбиркорликни реонларни таърибада яшади. Кимматлини кўпайтиришига эга. Токзорларни таърибада яшади. Келгисида ишлаб чиқарниш таърибада яшади.

Дунё таҳрибасидан in vitro технологияси охирги йилларда янги ноанга-навий мавозарларни барпо этишида кўлланилиб келинмоқда. Бу усул йил мавсумига боғлиқ бўлмаган хонда кичикларни таърибада яшади. Тадқиқотларда, айниқса, гўза, будой, картошка ҳамда узумнинг мукаммаллаштирилган навларни яратилишига катта ўтибор берилмоқда.

Шу билан бирга, генетик жиҳатдан бир хил бўлган ўсимлик кўччаликни олиши, ўсимликларни саве, селекциясида ген-нокута таърибада яшади. Келгисида ишлаб чиқарниш таърибада яшади. Токзорларни таърибада яшади. Келгисида ишлаб чиқарниш таърибада яшади.

Хозир олимларимиз томонидан узум ва анор кўччаликлиги тармогига in vitro усулни жорий этилди. Бу юртимиздаги эскирган, йўқолиб бораётган ноён-навларни кайта тикила ва турли касалликлар билан зарарланган тоқзорларни таърибада яшади. Марказимизда тадбиркорликни реонларни таърибада яшади. Кимматлини кўпайтиришига эга. Токзорларни таърибада яшади. Келгисида ишлаб чиқарниш таърибада яшади.

Шу билан бирга, генетик жиҳатдан бир хил бўлган ўсимлик кўччаликни олиши, ўсимликларни саве, селекциясида ген-нокута таърибада яшади. Келгисида ишлаб чиқарниш таърибада яшади. Тадқиқотларда, айниқса, гўза, будой, картошка ҳамда узумнинг мукаммаллаштирилган навларни яратилишига катта ўтибор берилмоқда.

Шу билан бирга, генетик жиҳатдан бир хил бўлган ўсимлик кўччаликни олиши, ўсимликларни саве, селекциясида ген-нокута таърибада яшади. Келгисида ишлаб чиқарниш таърибада яшади. Тадқиқотларда, айниқса, гўза, будой, картошка ҳамда узумнинг мукаммаллаштирилган навларни яратилишига катта ўтибор берилмоқда.

Шу билан бирга, генетик жиҳатдан бир хил бўлган ўсимлик кўччаликни олиши, ўсимликларни саве, селекциясида ген-нокута таърибада яшади. Келгисида ишлаб чиқарниш таърибада яшади. Тадқиқотларда, айниқса, гўза, будой, картошка ҳамда узумнинг мукаммаллаштирилган навларни яратилишига катта ўтибор берилмоқда.

Шу билан бирга, генетик жиҳатдан бир хил бўлган ўсимлик кўччаликни олиши, ўсимликларни саве, селекциясида ген-нокута таърибада яшади. Келгисида ишлаб чиқарниш таърибада яшади. Тадқиқотларда, айниқса, гўза, будой, картошка ҳамда узумнинг мукаммаллаштирилган навларни яратилишига катта ўтибор берилмоқда.

Шу билан бирга, генетик жиҳатдан бир хил бўлган ўсимлик кўччаликни олиши, ўсимликларни саве, селекциясида ген-нокута таърибада яшади. Келгисида ишлаб чиқарниш таърибада яшади. Тадқиқотларда, айниқса, гўза, будой, картошка ҳамда узумнинг мукаммаллаштирилган навларни яратилишига катта ўтибор берилмоқда.

Шу билан бирга, генетик жиҳатдан бир хил бўлган ўсимлик кўччаликни олиши, ўсимликларни саве, селекциясида ген-нокута таърибада яшади. Келгисида ишлаб чиқарниш таърибада яшади. Тадқиқотларда, айниқса, гўза, будой, картошка ҳамда узумнинг мукаммаллаштирилган навларни яратилишига катта ўтибор берилмоқда.

Шу билан бирга, генетик жиҳатдан бир хил бўлган ўсимлик кўччаликни олиши, ўсимликларни саве, селекциясида ген-нокута таърибада яшади. Келгисида ишлаб чиқарниш таърибада яшади. Тадқиқотларда, айниқса, гўза, будой, картошка ҳамда узумнинг мукаммаллаштирилган навларни яратилишига катта ўтибор берилмоқда.

Шу билан бирга, генетик жиҳатдан бир хил бўлган ўсимлик кўччаликни олиши, ўсимликларни саве, селекциясида ген-нокута таърибада яшади. Келгисида ишлаб чиқарниш таърибада яшади. Тадқиқотларда, айниқса, гўза, будой, картошка ҳамда узумнинг мукаммаллаштирилган навларни яратилишига катта ўтибор берилмоқда.

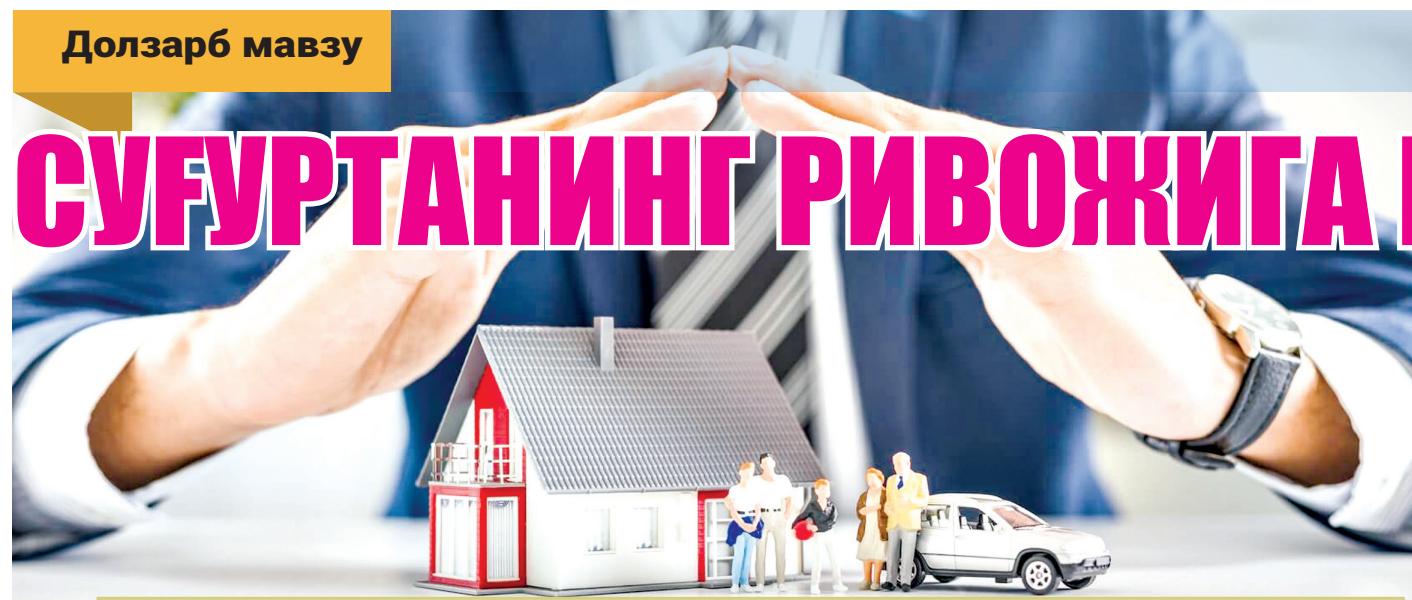
Шу билан бирга, генетик жиҳатдан бир хил бўлган ўсимлик кўччаликни олиши, ўсимликларни саве, селекциясида ген-нокута таърибада яшади. Келгисида ишлаб чиқарниш таърибада яшади. Тадқиқотларда, айниқса, гўза, будой, картошка ҳамда узумнинг мукаммаллаштирилган навларни яратилишига катта ўтибор берилмоқда.

Шу билан бирга, генетик жиҳатдан бир хил бўлган ўсимлик кўччаликни олиши, ўсимликларни саве, селекциясида ген-нокута таърибада яшади. Келгисида ишлаб чиқарниш таърибада яшади. Тадқиқотларда, айниқса, гўза, будой, картошка ҳамда узумнинг мукаммаллаштирилган навларни яратилишига катта ўтибор берилмоқда.

Шу билан бирга, генетик жиҳатдан бир хил бўлган

Долзарб мавзу

СУҒУРТАНИНГ РИВОЖИГА ИККИ ТАРАФ ҲАМ МАСЪУЛ

Сўнгти йилларда мамлакатимиз суғурта бозори шиддат билан ривожланниб бормокда. Бунга барча асослар мавжуд. Биргина 2019 йилда республикамида фаолият кўрсатадиган барча суғурта компаниялари томонидан жами 2 313,9 млрд. сўм миқдорида суғурта мукофотлари тўплланган. Бу 2018 йилнинг тегиши кўрсаткичидан 678,7 млрд. сўм ёки 142 фоиз кўпdir. Суғурта соҳасида рақобат мухитти юзага келаётгани, янги хизматлар жорий этилаётгани, энг муҳими, аҳолининг суғуртага оид билим ва тушунчалари ортаётгани юкорида келтирилган рақамларда ўз аксини топмоқда.

Хўжайёр ШЕННАЕВ,
Тошкент молия институти доценти,
иқтисод фанлари номзоди

Суғурта компанияларининг асосий вазифаси фақат хизматлар кўрсатиш орқали ахоли, корхона ва ташкилотларнинг пул маблагларини ийғишдан иборат эсан. Гасшундаки, улар ахоли, корхона ва ташкилотлар билан шартнома тузар экан, ўзиммаларига катта масъулитни олади. У ҳам бўлса, табии оғатлар, техноген фалокатлар, зилзила, сув тошкени ва шу каби ҳодисалар содир қоплаб беришдан иборат. Дарвоҳе, суғуртанинг халқ орасидаги обрўси ва нуфузи ҳам айнан шу кўрсаткичга, янни ҳодисалар рўй берганди, етказилган заарларнинг одамларни сарсон-саргардон қилимай, ўз вақтида тўлаб берилишига боғлиқ.

2019 йилда республикамиздаги компаниялар томонидан суғурта заарларни қоплаб бериш учун жами 813,5 млрд. сўм миқдорида пул маблагларни тўлови амалга оширилган. Бу миқдор тўплланган суғурта мукофотларининг 35,2 фоизини ташкил этади. Бу кўпми ёки оз?

Хорижий мамлакатлар, жумладан, Европанинг аксарият мамлакатлари, Япония ва Жанубий Корея каби давлатларда бўйсаткич 50-60 фоиздан юқори. Албатта, ана шу хоталнинг ўзи ахоли ва корхоналарнинг суғурта соҳасига муносабатидан далолат беради. Мисол учун, автомобиль енгил ёки юқка мўлжалланган бўлишидан қатъи назар, йўл-транспорт ҳодисаси натижасида шиқалтанса, биринчи галда, кўз оғидимизга суғурта компанияси кепади. Ағсусли, айримлар ноҳуҳ ҳолатлар юз берганди, транспорт воситалари эгаларининг фуқаролик жавобгарлигини маҳбубий суғурта килиш бўйича ҳужжат ёнида бўлганинг холда суғурта компаниясига мурожаат килимайди. Балки юзага кепган муммонни “ўзаро келишиш” йўли билан ҳам этишига ҳаракат киради. Ҳолбуки, суғурта тизими тараққий этган давлатларда автомашина билан содир бўйлан йўл-транспорт ҳодисаси натижасида етказилган заарларни аксарият ҳолатларда суғурта ташкилотлари томонидан қоплаб берилади. Келинг, шу ўринда бир-иккита мисолга мурожаат қилимади.

ДУНЁ ТАЖРИБАСИГА ДОИР МИСОЛЛАР

Дунё тажрибасидан маълумки, зилзила, кучли тўфон ёки жала, тайфун, бўён, довул, сув тошкени, сел каби табии оғатларни оғатлар содир бўлиши натижасида етказилган заарларни аксарият ҳолатларда суғурта ташкилотлари томонидан қоплаб берилади. Биринчи мурожаат килимайди.

Swiss Re Institute тадқиқот маркази маълумотларига кўра, 2019 йилда дунё рўй берган табии оғатларни оғатларни ташкилотлари томонидан қоплаб берилади. Келинг, шу ўринда бир-иккита мисолга мурожаат қилимади.

Соҳа компанияларининг асосий максади суғурта хизматларини кўрсатишга йўналтирилган бўлса-да, бугунги кунда уларнинг тасаруфида йирик миқдори

140 млрд. АҚШ долларга тенг деб

дағи молиявий ресурсларнинг тўлпаниши инвестиция фаолияти билан шугулланышлари учун имконият яратади. Статистик маълумотларга кўра, 2019 йилда суғурта компанияларининг инвестиция максадида йўналтирилган пул маблагларни миқдори 2 711,9 млрд. сўмни ташкил этган. Ушбу пул маблагларнинг 1 424,3 млрд. сўмни ёки 52,5 фоизи тижорат банкларига депозит сифатида йўналтирилган. Бу банклар учун кўшимча ресурс хисобланади ва кредит маблагларни сифатида иқтисодиёт ривожига хизмат қилимади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизни, Японияда эса 8,9 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Суғуртанинг республика ҳудудлари иқтисодиётини ривожлантиришда тутган ўринини ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди. 2019 йилда республика суғурта бозори бўйича тўплланган суғурта мукофотларининг 54,3 фоизи ёки 10,6 фоизини ташкил этади.

Давлат ва ҳуқук

МИЛЛИЙ ДАВЛАТЧИЛИК МАЪРИФАТИНИНГ ЯНГИ БОСҚИЧИ

Эшмуҳаммад ҚОДИРОВ,
Тошкент давлат юридик университети профессори вазифасини бажарувчи, юридик фанлар доктори

Давлат ва ҳуқук инсоният тарихида пайдо бўлганидан бери алоҳида аҳамият касб этиб келмоқда. Зоро, одамлар ўзаро муросага келиб яшаш, ички ва ташки хавфдан химояланиши, қийинчлилик ва муаммоларни хамкорликда бартараф этиши учун ҳам давлат ва ҳуқук юзага келган. Ушибу феноменал тушунчалар муйайн жамиятида одамлар ишончи, замонлар талабини қозонид, адолат, тенглик, холислик, тартиб ва интизомни тъьяминлаш этиёйини уздалагани боис, катта аҳамият касб этиб келмоқда.

Зотан, бугун дунёда башарият учун ташвиш ва муаммо тудураётган коронавирус пандемияси хавфнинг даражаси ҳам айнан давлат ва хукукнинг реал имконияти билан боғлаб талкин этилмоқда. Хитой коронавирусни енгиби, АҚШ, Италия, Испания ва Франция COVID-19дан энг кўн зарар кўрган мамлакат саналмоқда. Буюк Британиядага коронавирус билан боғлиқ оғир касаллий болаларда пайдо бўлётгани, Швейцариядага пандемия даврида ҳам катта чекловлар амалга оширилмагани, Исландияда карантинни тақорири тарзида, мунтазам бўзувчилар кўпайётганини каби холатлар ҳам айнан давлат ва хукукнинг амандаги фаолият ҳамда тасъир доираси са-мадордогилининг боғлиқлигига кўриниди.

Иккى ойдан бўён коронавирус инфекциясини живопашв бўйича кенг қаровли ишлар амалга оширилаётган мамлакатимизда ҳам давлат ва хукукнинг миссияси ҳамда амалий аҳамияти юксаклигини, миллий давлатчиликнинг ўзиҳига хос хусусиятини эътироф этиш лозим. Узбекистонда давлат ўзининг бошкарув вазифасидан келиб чиқиб, ахолининг санитария-эпидемиологик осоиштаги ва хавф-сизлигини таъминлаш маскарида жамиятияни яхна куч сифатида мустаҳкам жиҳслаштириди. Мамлакатимизга коронавирус кириб келиши ва тарқалишининг оддими олиш чора-тадбирлари, дастурни тайёрлаш бўйича турпи идоралар вақилиларидан иборат республика маҳсус комиссияни ташкил этиди. Давлат мазкур сафарбарлик даврида ҳалк иродасини ифодалаш учун зарур этиёт чораларини кўрди. Яъни ўз вақтида тезкорлик, қатъян, ишонч, мулоҳазакорлик билан коллегияни асосда хукукдан самараларни фойдаланиди. Мамлакатимиз раҳбарни ҳалқа бир неча марта мурожаат қилди. Қатор хорижий давлатларга чартер рейслар ташкил этилиб, беш мингдан ортиқ юртошимиз Ватанимизга олиб келинди. Давлат ўз конституциявий ваколатини амалга ошириди. Натижеки ёмон бўлмади. Талафот камайиб, давлатнинг ҳуқук асосидаги фаолияти ижобий самара берди.

Муаммо нимада, деган савон туғилади. Дунёга хавф тудуриган ушбу жараён ўзининг кейинги хавотирни босқичини истисно этаслиги, хатто кутилмаган табиий оғатлар унга қўшилиши мумкинлигига кўринади. Коронавирус инфекциясини факат тибий муаммони кептириб чиқармади. У бир-бирни билан мустаҳкам алоқодар, оқибати чўнг бўлган иқтисодий, ижтимоий, экологик, демографик, сиёсий ва маданий муаммоларни юзага келтириб, мавжудларининг хавфини янада ошириша замин яратади. Бу эса сайерамиздаги инсониятга катта хавф согланидек, республикамиз учун ҳам муастасно эмаслигини кўрсатади. Шу боис, мазкур муаммони тан олиш ва унга бардош бериши тайёрларини талаб этиди. Биз мамлакатимизда COVID-19 билан боғлиқ жарабаидарига иотуки єки муаммоларнинг бөвситаси давлат ва хукукни англаш, хукуки кўллаш, унга бўлган ёндашувлар билан ўзаро боғлиқлигини тушунишади.

Халқимизнинг саҳоватпешалиги, эътиборлилиги, меҳр-мурувати ҳамда тантилигига асосланган бу ҳаракат миллий давлатчиликнинг тарихий тамоиллари билан ўзаро ўйнунлиги боис ҳам тезда кенг оммалашди.

Давлат ўз фуқароларига, фуқаролар дав-

лата ишонмокда. Сўнгги йиллардаги заплорни испоҳотлар натижасида ҳалқнинг давлат ва ҳукуқка бўлгган муносабатида ишончи орта бошлади. Миллий давлатчиликнинг шаклпанишида ҳалқ бөвситаси иштирок этиши хукукига эта бўлмоқда. Эн мухими, ҳалқимиз янгиланаётган Узбекистоннинг испоҳотчилик ролини ишоншиб қабул қилди ва янги тоб ислоҳотларни амалга ошириша дадил киришид. Дуч кеплан кийинчиликларга қарамай, жамиятиян янгилаш, ўзгаришларни идрок этиб, фаровон ҳаёт куриш устувор тафаккур мавқевини эгаламондади. Ташаббус ва ижодкорлик ҳар соҳада намоён бўлмоқда, барча шахар ва қишлоқларимизда курилиш ва бўнёдкорликка итилишини кўроямиз.

Шу боис, давлат бугун ҳалқ ишончига сазовор бўлди. Ҳалқ ишончини қозонган давлат ҳеч қачон таназзулга учрамайди. Миллий давлатчиликнинг такомиллаштиришдаги бундан кейин ишларда, ачичик ва реал таҳрибани ишлаб олиб, инсон — жамият — давлат ўртасидаги ўзаро муносабатни мустаҳкамлашади. Булариз инсон ҳеч бир даврда ўзлигина сақлаб қололади.

Биз буни юрт бошига иш тушган иккни

зотан, давлатни ақл-идрок билан бошқариш, мутафаккир Абу Наср Форобий айтганидек, ҳалқ бошига тушган

хавф-хатарни камайтириш ва бартараф этишдан иборат. Биз бунинг исботини ўтган сўнгги иккни дайвомида давлатнинг ҳуқуқ асосидаги фаолияти мисолида ўз кўзимиз билан кўриб, гувоҳи бўлдик.

Давлатни ақл-идрок билан бошқариш, мутафаккир Абу Наср Форобий айтганидек, ҳалқ бошига тушган хавф-хатарни камайтириш ва бартараф этишдан иборат. Биз бунинг исботини ўтган сўнгги иккни дайвомида давлатнинг ҳуқуқ асосидаги фаолияти мисолида ўз кўзимиз билан кўриб, гувоҳи бўлдик.

Ибрат

Сайдмуҳтор ОҚИЛОВ,
Ўзбекистон халкаро ислом академияси доценти

Асрлар давомида ислом оламида тўғри йўл сифатида эътироф этиб келинаётган мотуридия таълимотининг асосчиси, Самарқанд шаҳрида яшаб ижод қилган буюк аллома Абу Мансур Мотурийдий "Китоб ат-тавхид", "Таъвилот ал-Куръон ал-карим", "Мақолот" ҳамда "Панднома Мотуридий" номли қатор асарларида инсонга хос бўлган энг улуг фазилатлар, жумладан, саҳоват ва меҳр-шафкат мавзусига алоҳида саҳифалар багишилаган, ўз саҳовати билан атрофдагиларга ўрнак бўлган.

"ПАНДНОМАИ МОТУРИДИЙ" халқимизга хос ҳикматлар мажмуи

Мотуридия таълимотининг машҳур вакили Абу Мунис Насафийнинг "Табирият ал-адилла" асарида Имом Мотуридийнинг мазкур фазилати ҳақида бундай дейилади: "Имом Мотуридий зоҳид, камтар ва, албатта, қўли очиқ инсон эди. Имом Мотуридий ўз шогирларига ҳам ушбу фазилатларни тарбиғи килар ва бу борада, аввало, ўзи ўрнак бўлар эди".

Юртимизнинг кўхна Насаф воҳасида яшаб ижод қилган яна бир аллома Жамолидин. Қарши ҳам "Мулҳакат ус-сур" ("Суралар (мъяснига) риоя") асарида Имом Мотуридийнинг нюхоятда қўли очиқ инсон бўлганини таъвидлаштириб ўзарутини кўрсатди.

Аллома асрлар билан танишиши аносона юқоридаги фикрлар ўз тасдигини топади. Хусусан, унинг "Панднома Мотуридий" ("Имом Мотуридий панд-насиҳатлари") рисоласида қўйидаги ҳикматларни ўқиши мумкин:

— юрт ободлориги, ҳалқ фаровонлигини истасанг, очиқкўл бўй;

— ўзгалигарга ҳурмат-эҳтиром кўрсатиш, **огирини ёнгил қилиш** бойлидан афзал;

— ҳар бир яхшилик, **эҳсонингни холис кип**;

— биронвинге оғирини ёнгил қилиш ва **хайр-эҳсон қилиши** буюк иш деб бўй.

Аллома асрлар билан танишиши аносона юқоридаги фикрлар ўз тасдигини топади. Хусусан, унинг "Панднома Мотуридий" ("Имом Мотуридий панд-насиҳатлари") рисоласида қўйидаги ҳикматларни ўқиши мумкин:

— юрт ободлориги, ҳалқ фаровонлигини истасанг, очиқкўл бўй;

— ўзгалигарга ҳурмат-эҳтиром кўрсатиш, **огирини ёнгил қилиш** бойлидан афзал;

— ҳар бир яхшилик, **эҳсонингни холис кип**;

— биронвинге оғирини ёнгил қилиш ва **хайр-эҳсон қилиши** буюк иш деб бўй.

Абу Мунис Насафий соглом инсон учун касб қилиш ва ҳалол меҳнат билан пул топиш фарз экани ва, албатта, ортирган маблагларидан ён-атрофидаги бечо-раҳол инсонларга **саҳоват, меҳр-муруват** кўрсатиб ўзарутилигига қўйидаги ҳадисни далил қилиб кеттириган:

Расуулпоҳ айтдилар: "Кимки турли риёлардан четлашган ҳолда ўз оиласи ва кўшинисига инъом (саҳоват, меҳр-муруват) кўрсатиш учун ҳалол йўл билан молу дунё топса, қиёмат кунинг инъом ҳудди байд кечасидаги тўлини ойдек бўлади..."

Абу Мунис Насафий соглом инсон учун касб қилиш ва ҳалол меҳнат билан пул топиш фарз экани ва, албатта, ортирган маблагларидан ён-атрофидаги бечо-раҳол инсонларга **саҳоват, меҳр-муруват** кўрсатиб ўзарутилигига қўйидаги ҳадисни далил қилиб кеттириган:

Аллома ўз фикрларига хотима ясар экан, "Бақара" сурасининг 267-яяни, яъни "Эй мүмнилар, касб қилиб топган нарсаларнингин ҳалол-покизала-ридан ва Биз сизлар учун едан ҷиҳардан нарса-лардан эхон қилингиз!" деган сўларни ёдга олади.

Унинг таъқидлашича, ушбу ояяди Аллоҳ эхон, са-ховат қилишига буюрмоқда. Демаки, ҳалол йўл билан кун кўриб, **хайр-эҳсон ва саҳоватда** бардавор бўлган киши Аллоҳнинг ушбу ояятига тўлиқ риоя килган бўлади.

Хулоса ўрнида айтиш ҳуқуқи, "Саҳоват ва кўмак" умумхалқ ҳаракатининг ташкил этишини айни вактда амалга оширилаётган эзгу ишлардан биридир. Пандемия даврида мухтожилар ва мушкүлларга дучор бўлган оиласлар, кексалар ва болалар, аёллар, меҳрибон онаконлар учун баҳракат ишларни оғизларни таҳрибани ишлаб олиб, инсон — жамият — давлат ўртасидаги ҳуқуқида муносабатни мустаҳкамлашади. Булариз инсон ҳеч бир даврда ўзлигина сақлаб қололади.

Имом Мотуридийнинг биз, аввалдаги насиҳатлари замон ва макон танламаслиги — доим долзарблик касб этиши буғуни пандемия шароитида ҳам ўз исботини топмоқда. Дарҳақат, саҳоват ва кўмак, бағрикентлик фазилатларни инсон учун мухим. Бу сўзларни қўйидаги ҳадис кувватлайди: "На-бий алайхиссаллон: "Сахиҳ Аллоҳга яқинидир, жаннатга яқинидир, одамларга яқинидир ва дўзах-дан узоқдир. Бахил Аллоҳдан узоқдир, жаннатдан узоқдир, одамлардан узоқдир ва дўзахга яқинидир. Албатта, сахиҳ ўзоқ, бахил обиддан кўра, Ал-

Жараён

"КАРАНТИНЧА" яшашни ўрганмоғимиз керак

Гулруҳ АГЗАМОВА,
Олий Мажлис Конунчиллик палатаси депутати

Яқинда Президентимиз раислигига мамлакатдаги карантин ҳолати юзасидан ўтказилган навбатдаги видеоселектор йизғилишида дунёда пандемия ҳали давом этайтани, эксперталар фикрича, унинг иккинчи ва учинчى тўлғини кутилаётгани, лекин қатор давлатлар карантин чекловларини астасекин юмшата бошлагани қайд этилди.

Эътироф этиши позимки, коронавируса қарши курашда Ўзбекистон ўз таҳрибасига эта бўлди ва "Ўзбекистон Республикаси коронавирус (COVID-19) пандемиясига қарши курашмада" мавзусидаги ахборот материалы БМТ Бош Ассамблеяси 74-сессиясининг расмий хужжати сифатida ёзсан қаршилигини таъланоғанди. Бу Ўзбекистоннинг пандемияя қарши курашидаги сайд-хароқатлари дунёни миқёсидан тан олинаётганига яқол мисолидир.

Албатта, бу ишлар осонличка бўлаётганий йўқ. Худудларимиз "яшил", "сарик", "қизил" тоғифаларга ажратилди ва уларни туманлар даражасида берилди. Мазкур жараёнчиларга жойларидаги ҳокимларнинг шахсий масъуллиги ва жавобгарлиги қатъий бел-

гиланди. Президентимиз таъқидлаганидек, "каерда ҳокимлар бутун масъульиятни ўзига олиб, чукур ўйлаб, одамлар билан маслаҳатлашиб иш олиб бораётган бўлса, ўша жойда яхши натика бермайди".

Бугун миллат кун тартибида иктисадиёт тармоқларини босқичма-босқич ишлаптиш, ахоли бандлариги ва даромадларидан ошириш чора-тадбирларни беғлиланади. Бу борада ҳам ўзимиздаги ҳақиқий ахвол ва ҳалкаро таҳрибани кенг ўрганмоқдамис. Чунки четдан бизга ҳеч ким ёрдам бермайди. "Бу борада анча кийин ва оғир йўлни босиб ўтдик. Оғир йўлни танлаганимиз, лекин бу йўлни ўзининг са-марасини сенек-сенеклини билан беряпти".</

